

Година II.

УЧИЛИЩЕТО излазя два пѣти въ мѣсеца на тѣзи голѣмина. Годишна цѣна прѣдплатена едно бѣло медж. а за отвѣтъ Туреко фр. 7. Спомоществованіята ставатъ за година. Писма неплатени на пощата не сѣж приети, Твърдѣ дълги и нескопосни дописки оставатъ непомѣстени.

Слистькъ 19-й.

Писма, дописки и спомоществованіята са непращатъ надписани до издателя въ Руссе у печатницата на Дунавската областъ, прѣзъ Г. на Спаса Попова.—Въ Шюмент до Г-да Братія Р. Ил. Блъзкови.

У Ч И Л И Щ Е.

Сдѣръжаніе: Природата и Народитѣ.— Погледъ върху движеніето на народонаселеніето у Европейскитѣ държави.— Тѣлността.— За дихането.— Нашитѣ училища.— Провадіа.— Кара Орманъ.— Знай да смѣташь.— Просвѣщеніе! ти си нашето спасеніе (Стихотвореніе).— Разни.

Природата и Народитѣ.

(Продълженіе отъ сл. 18-й).

Има Французи, които живѣятъ подъ различни климати и природни отношенія, но, както рекохме, французинтъ дѣто и да бжде, той си остава сѣ французинъ. Инглезинтъ е пакъ сѣщій и у жаркія поясъ на земята,—у Гангосъ и у Хималійскитѣ височини. У нова Холандія, дѣто климатътъ е съвсѣмъ други, сѣ различни билки и растенія и дрѣ. пакъ живѣятъ Инглези, и други нѣкои прѣселенци изъ Европа, и тѣхній характеръ никакъ са неизмѣнява. А наспротивъ Холандезинтъ, който е променилъ холандскитѣ нискости, калнитѣ мочюри и влажнія въздухъ сѣ сухитѣ песачливи полета и голи височини у Копскитѣ поселенія, дѣто въздухътъ е чистъ и дѣто по нѣколко мѣсеци дѣждъ невали, пакъ не е станалъ Хотентотинъ или Кафринъ. Испанцитѣ сѣ упазили своя характеръ не само у мексиканскитѣ височини, дѣто що-годѣ прилича на онези мѣста у Кастилія, но тѣ си оставатъ Испанци у Перуанскитѣ височини, и при нездравитѣ кишовни крайща на Панама и у островнія климатъ на Филиппитѣ до ру на острова Куба. Китаецтъ е сѣ Китаецъ и у много различнитѣ крайща на

Азія.—Негрецтъ (харапина) дѣто и да бжде сѣ си е Негрецъ, билъ той у сѣверна или южна Америка, никога нѣма да прилича на туземеца. Евреитѣ, които сѣж прѣснѣжи по сичкитѣ западни крайща на старія свѣтъ, увардили сѣ на сѣкъдѣ своитѣ душевни способности и тѣлесни знакове. А дѣто сѣж са прѣнародили или прѣтопили въ чужда народность, мѣжду която били прѣселени, таковато промѣненіе никакъ неможе да са отдаде на природата, освѣнъ на ближното сдружаване сѣ онѣзи народность (1).

(1) Кой е накаралъ да са изпрѣнародатъ толковъ наши Българановци въ чуждна, особенно у Влашко дѣто са прѣселени хиляди домакинства? Природата ли е крива, или тѣхнитѣ правди глави и черна прстота? Намъ бѣше ни свидно и сърдце ни са раздираше, когато глѣдахме въ Плесецъ толковъ Българи, ков си побъркали езика, като го смѣсили съ влашкия, и поприличали на смѣшни папагали. Каква грозота, Боже, да глѣда нѣкой хора съ присторенъ характеръ! Млади момци и момѣ до толковъ са заблудили, щото достигнали да са гавратъ сѣ бащинія си български езикъ, когото наричѣтъ дибелъ и простъ, а влашкия обичѣтъ, че билъ сладкъ и намъ какъвъ. — Такива нароодообразници ще намѣришь и въ Руска Бессарабія, дѣто клонятъ се на порусване. Но сѣглѣдахме, че, както у Влашко тѣй и у Руссія, дѣто има таквиъ тупилници, сичкитѣ сѣж доусущъ неучени и свѣсѣмъ просташи.—Каквито отишли бацитѣ имъ, тѣй останади по-прости и по-загубени; едната си знаеть, и само толковъ разбиратъ: “Не ли е Христіанско”, думатъ, и тамъ ѣж свръшѣтъ. Тѣжко и горко на таковато Христіанство, когато изядатъ езичитѣ на дѣцата си.

3-то. Когато сравнимъ іоще становищата (жигелитѣ) на нѣкои крайща по свѣта, ще намѣримъ, че у разни вѣкове по нѣидѣ си е станало промѣнене въ характера на хората, а климатътъ да си е останалъ пакъ сѣщій. За примѣръ може да ни послужи като сравнимъ днешнитѣ гърци съ старитѣ Еллини—Италианцитѣ съ старитѣ Римляни. Ако искаме по отблизо да испитаемъ тѣзи промененія, то ще са види, че тѣ сѣ произлѣзли отъ политически и исторически нѣкои отношенія. Реченнитѣ народи сѣ смѣсили съ други народи, пришълци на мѣстото имъ, или е културата напрѣднала или пѣкъ ослабнала. Ако ли е възможно да помислимъ, че народитѣ прѣселавани у среднитѣ вѣкове изъ сѣвернитѣ къмъ южнитѣ стѣрни на Европа сѣ промѣнили съ присвояването характера на южнитѣ Европейци, то забораваме тогава, че бройтъ на тѣзи прѣселенци, както и на други много, е билъ твърдѣ незначителенъ, въ сравненіе съ туземцитѣ, та спорѣдъ това са и размѣсилъ характерътъ на тѣзи народи; а отъ друга стѣрна това вліяніе на смѣсването може да са докаже и слѣдъ много вѣкове, както на примѣръ въ Нормандія сѣ смѣсили Нормандцитѣ съ Галитѣ, или каквото у Българско, дѣто прѣселенитѣ Българе побѣдили туземцитѣ славени, не само че сѣ измѣнили, но іоще, полека лека, присвоили тѣхнія езикъ и характера имъ.

Най-сѣтитѣ ще кажемъ, че природнитѣ отношенія твърдѣ малко вліяніе иматъ на народнитѣ характери у човѣцитѣ; а това са доказа съ горнитѣ примѣри—іоще много такива примѣри има, но нека да заключимъ съ слѣднитѣ:

Обикновенно казватъ, какво додѣто е достигнала културата, тукъ характеритѣ са сравняватъ; но нека са питаемъ: зертвѣма никаква разлика мѣжду най-напрѣднатитѣ днесъ въ културно отношеніе три народи, т. е. Французинъ, Италианецъ, Нѣмецъ—както що е былъ прѣди; даже мѣжду тѣхъ разликата е по-голъ-

ма отъ колкото мѣжду други, кои-годѣ нородности, които въ културно отношеніе стоятъ твърдѣ ниско. Често са лѣже човѣкъ съ вѣнкашнитѣ незначителни едноличности и дрѣ. въ храната, дрехитѣ и вѣнкашнитѣ обичай. Вжтрѣшнитѣ пѣкъ и душевни отношенія се повече и повече са развиватъ чрѣзъ културата и оттукъ са свява нова разлика. Сѣщето става и съ частни личности; мѣжду образованитѣ хора има по-голъма разлика отъ колкото мѣжду проститѣ. А пѣкъ дѣто въ най-ново врѣме що е почнала на сѣкѣдѣ да са развива коя да е народностъ и народната свѣсть на сѣки единъ народъ у Европа, то никакъ нетрѣбва страхуваніе, защото е добъръ знакъ за напрѣдѣкъ.

И тѣй народній характеръ никакъ не е природній *продуктъ* (произведение), нито пѣкъ природата го уприличава сѣщественно; спорѣдъ културата може са освободи единъ народъ отъ природното вліяніе, което тя извършва сама у ниската свере. *Народната побѣда надъ вѣнкашната природа може да са каже побѣда на духа (разума) надъ материала! Но на народнія характеръ землището е духовното землище у Историята, отдѣто са държи — той има духовнія си климатъ въ езика у който живеѣ и са движи.*

Погледъ върху движеніето на народонаселеніето у Европейскитѣ дрѣжави.

Съ дума движеніе на народонаселеніето, разумѣватъ промѣнитѣ, които ставатъ както въ цѣля съставъ на народонаселеніето, така сѣщо и въ опрѣдѣленитѣ му части. По главнитѣ фактове, отъ които зависи и движеніето на народонаселеніето сѣ слѣдующитѣ: 1) численното отношеніе между мъжкия и женския полове въ цѣля кулъ на народонаселеніето; 2) численното отношеніе между различнитѣ возрасти; 3) Брактъ; 4) раждаемостта; 5) смртността и 6) нарасваніето и намалваніето на населеніето

Извори, изъ които ся черпятъ фактоветъ, що ся относятъ до движеніе на народонаселеніето сж: *метрическитъ книги и ревизиитъ*.

а) численно отношеніе между мъжкия и женския полове.

Всѣду ся раждатъ *мъжски дѣца* повече отъ колкото женски; а това ся доказва отъ всички наблюденія, направени относително за тоя фактъ. Наспротивъ тѣя наблюденія може да ся заключи, че *посрѣда въ Европа ся раждатъ мъжски дѣца отъ 5 % до 6 %* повече отъ женски. Отъ само себе ся разбира че това отношеніе е вѣротно само наспротивъ голѣми пространства и продължително врѣмя; а въ помалко пространство и въ отдѣлни години може да ся случи дори и обратно отношеніе. При всичко това ако и да ся раждатъ повече мъжки дѣца отъ женски, отгова неизлиза, че въ цѣлиа купъ на населеніето има повече мъже отъ колкото жени.

Напротивъ, всички наблюденія доказватъ, че въ общото количество на населеніето женския полъ надминува мъжкия отъ 3 % до 4 %. Това происходитъ по слѣдующитъ причини: 1) Ако и да ся раждатъ повече мъжки дѣца отъ колкото женски, нъ понеже мъжкитъ дѣца до 5 год. повече умиратъ, то въ 16-та год. слѣдъ рожденіето отъ роденитъ въ сжщата година дѣца остая по еднакво число момчета и момичета.

3) Въ послѣдующитъ години смъртността отъ обикновенитъ болести врьви почти еднакво и за двата пола, ту ся увеличава, ту ся смалява; нъ мъжкия полъ по своето призваніе и работи, изложенъ е повече отъ женския на случайни опасности. Така напримеръ войната, мореплаваніето, рудокопството и пр. ся почти исключительно свойствени на мъжкия полъ. Потова въ зрѣлиа възраст повече мъже мрътъ, та и въ общата масса на населеніето всякога има повече жени отъ колкото мъже.

б) численно отношеніе между различнитъ възрасти.

Чловѣкъ въ дѣтинството си и нѣколко въ младитъ си години живѣе съ разноскитъ на другитъ. Това е така да ся каже, *пригото-*

вителній възраст въ него той само ся готви, както нѣравствено така и въ умственото отношеніе, щото слѣдъ врѣме да може да ся отплати, на които сж го глѣдали и да послужи на отечеството си.

Отъ друга страна въ прѣстарѣлитъ години човѣкъ става помалко способенъ за вещественъ трудъ, ако и да сохраниява още душевнитъ си сили. Нъ въ купа на народонаселеніето повечето работитъ *вещественни работи т. е. промишленостъ*. Въ това отношеніе всичкото народонаселеніе може ся раздѣли на три періода: 1) *приуготовителни*; 2) *зрѣли* и 3) *прѣстарели*. Не е лесно да ся опрѣдѣлятъ границитъ между тѣя три періода; въ различни климати тѣя граници сж много различни: въ горѣщиа климатъ чловѣкъ по-скоро узрѣва и по-скоро остарева. Спротивъ изчисленіята направени за Европа, камъ 1-ый періодъ, отнасятъ възрастьта отъ рожденіето до 20 год., камъ 2-ый по-горѣ отъ 60 год.

Спротивъ таблицитъ за народонаселеніето, направени въ различни държави излиза, че въ нрвниа періодъ ся намиратъ 44 % въ зрѣлиа 50 % а въ прѣстарѣлиа само 6 %.

в) Численото отношеніе на браковетъ камъ народонаселеніето.

При разглѣданіе тоя вопросъ трѣбва да обрѣщаме вниманіе върху числото на браковетъ, що има и върху числото на браковетъ що ся заключаватъ ежегодно. Всички наблюденія, направени въ това отношеніе показватъ, какъ посрѣдъ около $\frac{1}{2}$ отъ народонаселеніето на Европейскитъ държави стой въ браченъ сжжзъ, а отдѣлно въ държавитъ има най-много по $\frac{2}{5}$ а най-малко по $\frac{1}{4}$ отъ всичкото населеніе.

Много мъчно е да ся опрѣдѣли отношеніето на браковетъ, що ставатъ изново, къмъ населеніето, защото зависи отъ причини разнородни, които мъчно може да ся повѣдатъ подъ нѣкое общо правило.

Вообще голѣмото или малкото число бракове зависи отъ сръдствата за издържаніе фамилия. По това въ гладни години, както и кога запрѣ промишленостъта, числото на браковетъ ся смалява, и наонаки, всичкото увеличава промишленостъта, а заедно съ това

и срѣдствата за издържаніе увеличава и числото на брачните сѣжзи.

Изъ това правило има само едно изключение: дѣто сиромашіята е, така да ся каже всегашна, тамъ ако и да нѣма срѣдства за поминокъ, числото на браковетѣ може да бѣде много по-голѣмо, както на примѣръ въ Ирландіа. Въ западна Европа вообще ставатъ по-малко бракове, наспротивъ населеніята, а въ источна Европа повече, защото у источнитѣ Европейски държави срѣдствата за поминокъ на фамилиитѣ сѣ по оздравени, отъ колкото у западнитѣ държави. (Слѣдва.)

Прѣвелъ **И. Догановъ.**

Руссѣ 12 8/врія 1872.

ТЛѢВНОСТЪТА.

Вечеренъ разговоръ по пѣтя, дѣто води въ Базелъ, прѣзъ развалинитѣ на Ретюрова замъкъ (шифликъ).

Внукъ. Чувай дѣдо, сѣкога, когато поглѣдна на този Ретюровъ замъкъ наумѣвамъ си, че да ли и съ нашата колибка тѣй ще стане?..... Колко е страшно тамъ? рекълъ би нѣкой, че смъртъта стои върху тѣзи камъни. А нашата кѣщица?..... Поглѣдай, сѣкашъ, че свѣти черква на бѣйря и прозорцитѣ блѣщатъ. Кажи ми какво ще стане и съ това сѣщо, както и съ този старъ замъкъ?

Дѣдо. Какво ще стане!..... Ахъ, дѣдовото, сичко ще бѣде съ рѣда си; слѣдъ младостъта са гѣтре старостъ, сичкого отива къмъ свѣршване и неспира са колкото око да мѣгне. Слушай какъ: рѣката шумоли безъ млкване, ній виждаме, че на небето свѣтятъ звѣзди и тебѣ ти са струва, че се на едно мѣсто стоятъ. Не! сичко са мърда, иде и отива че чудиса колкото щещъ, пріятелю, това си е тѣй. Ти си момче и азъ бѣхъ нѣкога си младъ, а сега вече Старостъ, старостъ! И какво? Дѣто и да отидъ въ Базелъ или другадѣ—се къмъ гроба отивамъ! Менѣ ма не е онѣ..... И ти като менъ ще остарѣешъ. Тогава ще видимъ, дѣ съмъ азъ?.... нѣма вече мене! около гроба ми вече пасжтъ кози; а пѣкъ кѣщицата, стара, стара, дѣжда ѣ пробива и слънцето ѣ огрѣва, червѣтитѣ млчешкомъ ядѣтъ стениитѣ ѣ, отсѣдѣ тавана

тече и прѣзъ дупкитѣ ѣ духъ вѣтъръ. Ето че ѣ ти си затваряшъ очитѣ. Дѣцата на мѣстихъ внуцитѣ. Това кѣрпи, онова прѣбиравай, то нѣма какво за кѣрпене.... сичкото изгнило! А кога поглѣднешъ хиляди години изминѣли, а сичкото село въ гроба; дѣто е било нѣкога си черкова, сега тамъ бухалтъ са расхожда.

Внукъ. Ти са вшутиватъ (шегувашъ), дѣдо! това не може да бѣде!

Дѣдо. Ще бѣде, ще бѣде! чюди са колкото щещъ, синко, а това си е тѣй! Ето нашій Базелъ..... да кажемъ прѣхубавъ градъ; кѣщицата му не можешъ прѣброй, има по голѣми и отъ черквитѣ, пѣкъ черквитѣ му са много отъ колкото кѣщица има въ селото ни; тѣй ли е? и колко ли сѣ тамъ добри хора?..... Но какво? много ги нѣма сега, които съмъ ги срѣщалъ прѣди..... дѣ сѣ тѣй? отколѣ вече лѣжжтъ задъ черквата и сѣжтъ въ дълбокъ сънь. Но само толкозъ ли друже? Ще тропне часъ и Базелъ ще влети у гробъ, тукъ таме като сухи кости ще са показватъ изъ земята: тамъ кула, тамъ стѣна, тамъ порутенъ сводъ, а пѣкъ на тѣхъ трѣне и старъ глинь, а въ него извити гнезда..... жално е за Базеля! Ако ли хората бѣдѣтъ се тѣй глунави, тогава, както сега, то тукъ ще ся завѣдятъ и привидѣнія, и черенъ вълкъ, и огнѣна мечка и юще бозна какви вампири.

Внукъ. Не хортувай на високо; постой да мислимъ моята: тамъ до пѣтя въ трѣнитѣ овжъ е сѣнь заровихъ единъ удавенъ човѣкъ, глѣдай какъ са вторачва Живко, ушитѣ си настърчилъ, кѣдѣ тамъ глѣда? сѣкашъ че нѣщо вижда.

Дѣдо. Мѣлчи, глунаво момче! Живко е плашливъ; тамъ са дѣвце чернѣй, остави мъртвитѣ на мира; ній нѣма да ги разбудимъ, прикаската ни е сега за Базеля; и той въ часа си ще умре. А слѣдъ много, много години може нѣкой си пѣтникъ тукъ да са спрѣ, да поглѣдне тамъ, дѣто е сега града.... сичкото порутено, а само слънцето играе надъ мѣстото му; пѣтникътъ ще каже, че преди е билъ тукъ Базелъ; тѣзи могила отъ камъни е било то врѣме черквата на Св. Петъ..... жално е за Базеля.

Внукъ. Какъ е възможно да бѣде?

Дѣдо. Вѣрвай или невѣрвай това ще бѣде. До ще врѣме когато и свѣтътъ ще изгори. Чувай, извѣднѣжъ срѣдъ ноцъ излѣзва пачътъ, кой е—не знае са—не е тукашнѣ; той свѣти повече отъ звѣздитѣ и вика: събуждайте са! събуждайте са, скоро е деньтъ!..... На часа небето замѣждѣва и запала са, испърво едвѣмъ са зачюва грѣмъ, а отсѣтнѣ иде по-силно, и заведнѣжъ изгърмява отъ се странѣ; земята страшно затрѣперва; камбанитѣ са біятъ и сами викатъ свѣта да са моли сѣки; сичкитѣ са молятъ и плачатъ, но побѣява са ужаснѣй день, день безъ зора безъ слънце; сичкото небе въ свѣтковица, а земята е въ пламаци, свѣти и бозна какво юще!..... Сичко са вече запала, гори, гори и изгаря до дъното; нѣма кой да го гаси, а само са изгася..... Какво ще кажешъ на това, каква ще ти са види тогава земята?

Внукъ. Колко е страшно? а какво ще стане съ хората, когато земята изгори?

Дѣдо. Съ хората ли?..... Отколѣ нѣма вече хора: тѣ..... по дѣ сж? Бѣди добъръ, съ смиренно сърдце вѣрвай на Бога, нази невиностъ въ душата си, а сичкото тукъ!..... Послѣ тамъ свѣтятъ звѣзди; а каква ми ти звѣзда, то е ясно селение, дѣто е казано, че тамъ има прѣхубавъ градъ; той е невидимъ.... но ако бѣдешъ добъръ, ще бѣдешъ въ една отъ тѣзи звѣзди, и ще бѣде миръ съ тебе; а ако Богъ благоволи, то ти ще намѣришь тамъ своитѣ си: баща, майка и..... дѣдо. А може когато ти са случи да минешъ по млѣчния пѣтъ, въ онзи таенъ градъ, и като си припомнишь за земята да погледнешъ на долу, какво ще видишь? Замѣка на Ретюри. Сичкото въ жгълъ изгорено; а нашитѣ гори чернеятъ, като стари башни, на около пепелъ, въ рѣката вода нѣма, само дъно и то останало пусто—мъртва дира на отколѣшенъ потокъ и сичкото тихо, като въ гробъ! Тогава ще кажешъ на другаря си: погледни тамъ нѣкога бѣше земя, дѣто близо до онія гори азъ съмъ живѣялъ, въ она врѣме пасълъ съмъ кравитѣ, сѣялъ и оралъ; тамъ са заровени мой дѣдо и баща ми, които съмъ оплаквалъ; въ живота си азъ и самъ си бѣхъ баща, порадвахъ са на свѣ-

та. Господъ ми даде спокойна смъртъ.... и тука ми е добро.

За диханіето.

(По Д-ра Пейчичъ и Ненадовичъ).

Диханіето или дишаніето е първото и най-главно условіе за живота, защото сичко, що живѣе, диха или дыша. Човѣкъ може да бѣде лишенъ за нѣколко време безъ сички други потребности, що сж нуждни за живота на едно сътвореніе, като ѣденіе, питіе, свѣтлина и топлина, нѣ безъ въздухъ, който е необходимо потребенъ за диханіето, не може да живѣе нито 5 минути. Диханіето че има голѣма важностъ за човѣческото тѣло и за сички животни сътворенія, види са най-добрѣ и отъ това, дѣто човѣкъ и сички животни, щомъ видятъ бѣлъ свѣтъ захващатъ да дихатъ, та дори до смъртъ.

При човѣка и другитѣ животни, които иматъ бѣлъ дробъ, може да са види диханіето, а тѣй сжщо и при рибитѣ, които дихатъ прѣзъ ушитѣ си, защото ушитѣ имъ са отварятъ и затварятъ; а при растѣніята и много други слабо-развити животни не може да са види диханіето, защото първитѣ дихатъ прѣзъ листъето си, а послѣднитѣ прѣзъ кожнитѣ си шупли, които са нахождатъ по цѣлото имъ тѣло.

Да видимъ сега, какъ бива и що е то диханіе и за какво е потребно за живота,

Ако погледѣме себе си, или другиго нѣкого, то ще видимъ, че когато дихаме гърдитѣ ни са разширяватъ, а когато издихаме са свиватъ и смалѣватъ. Слѣдователно когато дихаме приеѣмаме нѣщо въ себе си, а когато издихаме, испущаме нѣщо. А че това наистина е тѣй, можемъ да са увѣримъ, ако земемъ едно тънко перце, и го държимъ прѣдъ носа си, то ще видимъ, че когато дихаме перцето са по вива къмъ носа ни, а когато издихаме са отбива. Въздухъ са намира на сѣкадѣ, слѣдователно и около насъ дѣто и да сме. А за да са увѣримъ още по-добрѣ, че когато дихаме поемаме въздухъ въ себе си, да запушимъ цигара въ стаята си, димѣтъ отъ цигаря са помѣсва съ въздуха, и когато дихаме осѣщаме дима, а когато издихаме не го осѣщаме.

Ами кждѣ отива въздуха, що го поемаме у себе си, когато дихаме?

Знаемъ вѣчь, че въздухътъ при диханіето иде прѣзъ носа, или прѣзъ устата, ако сж отворени, до челюститѣ. Отъ челюститѣ идхтъ двѣ трѣби, отъ които едната са зове *грѣклянъ* и отива въ желудца (стомаха), който лѣжи у гърбуха, и прѣзъ тѣзи трѣба, която изглѣдва като чрво, отива храната въ стомаха. Другата трѣба, която са зове *грѣцлунъ*, отива въ бѣлій дробъ, и са дѣли на два клоня, отъ които единѣтъ отива въ дѣсното крило на бѣлій дробъ, а другій—въ лѣвото. Както са расклонява едно дърво отъ своето стѣбло, тѣи сжщо са расклонява и грѣцлуня по бѣлій дробъ. Въздухътъ дохожда въ бѣлій дробъ посредствомъ тѣзи трѣби въ дотицай съ кръвта, която прѣзъ тѣнкитѣ жилици тече по бѣлій дробъ. — А че въздухътъ при даханіето наистина отива въ бѣлій дробъ, за това сж са увѣрили отъ много явленія и опити, на пр. анатоми сж намѣрвали дрѣбни и едри частици отъ възглица въ бѣлій дробъ на умрѣли работници които сж работили съ дрѣбни възглица. Колкото въздухъ поемаме въ бѣлій дробъ, толкова не излази на вѣнь, т. е. толкова не издихаме, нѣ остава нѣтъ шесть части вътрѣ а излази само шестата часть. Бѣлій дробъ съдържава у себе си въздухъ и подиръ смъртѣта, за това най-лесно можемъ да са увѣримъ, ако туримъ въ вода бѣлій дробъ отъ заклано агне, ще видимъ, че този дробъ плува по водата, зацо има въздухъ въ себе си, и не може да потжне както други органъ, на пр. черній дробъ, въ който нѣма въздухъ.

Въздухътъ, който влиза въ бѣлій дробъ, не са враща на вѣнь такъвъ, какъвто е влѣзълъ, нѣ са помѣша съ онзи въздухъ, що е заостанѣлъ въ бѣлій дробъ отъ прѣди, и прѣтваря черната кръвъ въ червена, а възглекислотата са испжжда на вѣнь чрѣзъ издиханіето. (Слѣдва продълженіе).

Нашитѣ училища.

Провадія.—По старому Овчата.—Тойзи градъ е разложенъ мѣжду два високи хълмове у единъ равень утѣсъ, а

посрѣдъ тече рѣка Овчата, извивана, както змія, на много лакатуши; отъ двѣтъ стърни на града са възвишаватъ каменливи стрѣмнипе (канари), дѣто човѣкъ, ни друго животно, неможе да доближи, освѣнъ лѣтящитѣ птици и черни гарвани, що прѣхвърчатъ по усойнитѣ скали. Тукъ въ синейтѣ са намиратъ много раковини—шулюпки отъ морски животни—и самата прѣстъ показва, че тукъ е билъ страшенъ морски утѣсъ (боазъ), дѣто бучало море, и неговитѣ грозни вълми (далги) са блхтали високитѣ скали.

У старо врѣме тойзи градъ е билъ доста голѣмъ, но по размирни години, особено у кържелійскитѣ врѣмена, жителитѣ му са разбѣгали и той запусаялъ. До скоро Провадія прѣдставляваше, жалостни развалини, дѣто са мерджелеяхъ тукъ тамъ вѣтхи къщи и нѣколко прости дюгени. Но днесъ е поприличало на градъ; а желѣзницата отъ Русчюкъ за Варна мишува прѣзъ срѣдата.

Тукъ прѣди 20 години бѣхъ са вижпнали нѣколкома Варненски гагаузя, които насмалко да погълнатъ и селата—да ги погърчатъ, но прѣсѣдна имъ.

Днесъ Провадія брой повече отъ 100 къщи Българе, които иматъ хубава черква, а лѣтосъ сж въздигнали доста голѣмо училище въ срѣдъ махлата си; то са отличава по направата си. Нѣколко ревностни къмъ ученіето Българе спомогатъ и настояватъ за развитіето на Българщината, що бѣше задушена отъ умразнитѣ гърчоля. Ученици, момчета и момчета има днесъ до 80.—На сто или 120 къщи Българе 80 ученици, нарѣдко ще намѣриме другадѣ у нашенско.—

Сегашній имъ учитель, Н. И. Калепетровскій ни е познатъ отъ малка, и увѣрени сме, че той ще нагласи новото училище, както прилича, што то да прихождатъ ученици и отъ околнитѣ села. (Слѣдватъ селата)

Кара Орманъ. Като са надвесил нѣкой да влѣзе у селото, най-напрѣдъ ще му са мерне училището. Ако поглѣда човѣкъ на зда-

него, ще му са стори бо'зна какво; но то е една гола направа, дѣто са навърта единъ лъохманинъ учителъ, съ нѣколко дѣчiorлига. „Този сконосникъ учителъ,“ дума дописникътъ, „са държеше о скута на попъ Бонча, който е единъ крамолникъ и никаквй човѣкъ; двамата тунейдци бѣхж завладели селото и никой ги некажтише. Най-сѣбтиѣ нѣкакъ стана та натирихж пона, който отиде да понува на пиянитѣ Гжрличани (защото и самъ си е такъвъ); а даскалетината, П. С-лъ остана да си даскалува съ една малка плата да омайва Кара-Орманци,“ (ако не бѣхж сами замаяни, щѣхж ли да оставятъ прѣзъ години си онзи *лъжеспорокъ*, Ангелуша, който бѣше кржчмаръ у селото имъ, и оттамъ подкачи да святи кладенциѣ, та да прави чудеса, слѣдъ когото са помахихж хиледи простаци и го вѣрвахж като светець? б. р.)

ЗНАЙ ДА СМѢТАШЪ.

На единъ сиромашъ долгеринъ, който живѣялъ край рѣката, показалъ са дявола и му рекълъ: „Искаш ли да бѣдешъ богатъ?“ — Какъ да не искамъ! „отговори му долгеринътъ.—Като е тѣй прѣмниши този мостъ и азъ ти са общавамъ, че колкото пжтѣ заминешъ на срѣшната стърна, паритѣ ти ще бжджтъ два пжтѣ по-много отъ колкото ще имашъ; само на сѣко прѣминуване, като са връщашъ назадъ, хвърляй ми у водата по 24 пари.

Добрѣ. Сиромашътъ прибра сичкитѣ си парички, колкото имаше и трѣгна прѣзъ рѣката. Като мина моста глѣда, че наистина въ джеба му имаше два пжтѣ по-много пари, колкото имаше отнапрѣдъ. Той са поврѣща п на срѣдъ хвѣрга обреченитѣ 24 пари.

„Хей че работа! мислѣше си той обрадванъ, и втори пжтѣ трѣгва за прѣзъ моста. Пакъ са оголѣява капитала му.

На върщане хвѣрга у водата и други 24 пари и бърза трети пжтѣ да мине рѣката.

И тогава пакъ са обждна вѣрно и отъ двѣтѣ стърни; но работата е тукъ, че този пжтѣ долгеринътъ са върна у дома си съ празни джобове.

Прѣсмѣтнете колко пари е ималъ той испрво.

«ПРОСВѢЩЕНИЕ! ТИ СИ НАШЕТО СПАСЕНИЕ!»

О! Просвѣщеніе, просвѣщеніе,
Първо Българско си ти спасеніе;
Радостенъ подавашъ на нази поводъ,
Освѣтлявашъ Българскій бѣденъ народъ.

Само ти си първата искра,
Вече коя отъ скоро прѣоблада;
Единъ изнемощелъ Българскій народъ,
Що отъ давна той причаква твой доходъ.

Ето прочее сега вече ся сдоби,
Наврѣдъ единствено той ся породи;
Има случай да види твои лучи,
Единъ бѣзценъ даръ за него получи.

Правиль е всявга голѣми трудове,
Работа полечко да си основе;
Отритне грѣцка злоба отхвърли,
Стига толко врѣме що сж владали.

Вече е врѣме всичко да си поднови.
Една «Екзархиѣ» да постанови,
Що е отъ толко врѣме това желалъ;
Единъ духовенъ пастиръ получилъ,

Не ли братя първо орудіе,
Искренното ни наше съгласіе,
Единственното также просвѣщеніе?
А. Х. Тодоровъ

Славенъ 10 Маій 1872.

Р А З Н И.

Прочитаме у Сръбското Период. Списание „Школа“.

Голѣмъ учителски съборъ у Хамбургъ.

Тѣзи година прѣзъ мѣсець Маія (на 8, 9, 10 и 11) учителитѣ сж държели дваесе годишній си учителски съборъ у Хамбургъ. Тукъ са надошли учителя и много педагоги изъ сичкитѣ Европейски царцини да чоаятъ и видятъ напрѣдка на днешнитѣ нѣмски училища въ Германско.

Изъ Хърватско правителството пратило на свое иждивеніе двама учителя и една учителка.

Да ли не ще би добро ако са проваждах и извън нашето училище хора на учителски събори? Нашите братя Славяне ни зоват за да ги придружиме на този път.

** У Швейцарско има днес 275 сръдни училища, 16 само за учители, 47 западнорейски съ 500 учители и 7000 ученици. За тѣзи и други основни, сръдни и горни училища тамъ са разносяли годишно 12 1/2 милиони франга.

** *Училище за поща, телеграфъ и желѣзници.*— Австрійското Правителство е нагласило нарочно училище, за онези, кой ще да служатъ на желѣзници, пощи и телеграфъ.

** *Колко разносятъ Англичанитѣ подиръ науки.*— Освенъ голѣмитѣ разноски що прави Англия за пѣтуване на землеписатели и др. потрошава юще сѣкоя година за напредъка на ученето едно количество около 31,099,540 тур. грошове.

Компасъ-тъ.

Спорѣдъ както казватъ, компасътъ (магнитната стрѣла), на когото свойството е да показва съ единиятъ си край сѣверъ, по напредъ былъ извѣстенъ на Кытайцитѣ, послѣ на Индианитѣ и Арабитѣ; нѣ само отъ врѣмето, когато *Жюю-Флавио* въ XIV в. го приложи на мореплаваніето, отъ туй врѣме думаме, компасътъ влѣзълъ въ употребленіе и произвѣлъ такъвъ прѣвратъ въ мореходството, какъвто направилъ пушечниятъ прахъ въ военнитѣ дѣла. До изнамерваніето на туй ордіе мореходцитѣ, като незнаяли пътятъ на широкитѣ морски пространства, страхували се да влизатъ на вѣтрѣ и тѣй деветъмъ ся придръждали и водили по брѣговитѣ, а ноцѣмъ ся управлявали по указваніето на звѣздитѣ.

По тѣсъ причинѣ мореплаваніето ся въспирало отъ Ноемвр. до Февр. (въ періодътъ на дългитѣ и тъмни ноци) или ограничавало ся съ малки прѣходи по край брѣговетѣ.

Нѣ съ откриваніето на компасътъ мореходцитѣ наченали да ся впушатъ на вѣтрѣ у неизмѣримитѣ морски пространства и открили новы, отпонапредъ неизвѣстни, земи отъ които извлѣкли за себѣ си грамадни ползы.

В. Хр. Радославовъ.

ДИВАТА ЯБЪЛКА.

Въ дървото на една дива ябълка (киселица) завѣдилса рой отъ пчели. Тѣ го напълнили съ меда си и дървото толкось са подносяло горделиво, штоо хванало да прѣзира сичкитѣ други дървета.

Тогавъ розовія стъркъ му казалъ: защо са гордѣишь съ чюждата сладость? Беки съ това плодетѣ ти станахъ по вкусни? Не, въ тѣхъ тури медъ и тогавъ човѣкъ ще та благословя.

НАСРАДИНЪ ХОДЖА.

Веднѣжъ Насрадинъ-ходжа влѣзълъ у единъ бостанъ да краде зеленчюкъ. Най-напредъ той напълнилъ единъ човаль съ гулий, а послѣ захваналъ да тура въ джобовитѣ и въ пазухата си; но на часа влазя градинара и улавя крадеца: „Що правишь ти тука,“ попита го градинарътъ.— „Охъ, остави ма да си почина малко, рекълъ Насрадинъ, и зель да му доказва: Азъ бѣхъ на вѣрхъ единъ хълмъ (бѣръ), дѣто пасяхъ овцѣ; ненадѣйно завѣя единъ толкось буенъ вѣтъръ, штоо искорениваше дървета и съборяше скалитѣ, Уплашенъ, азъ незнаяхъ какъ да са укрѣя отъ тойзи вѣтъръ, и потекохъ да намѣря нѣкоя пещера, дѣто да са подслонѣ; по той си часъ вѣтърътъ ма грабна и хвърли ма тукъ у бостана ти.“— „А що търсятъ тѣзи гулий въ рѣцѣтъ ти?“ повтори градинарътъ.— „Вѣтърътъ бѣше силенъ, и азъ бѣхъ принуденъ да са хвана и за сламката; защото инакъ той можѣше и оттукъ да ма хвърли бозна дѣ, рекълъ Насрадинъ.— „Ами кой напълни човала?“— „Тамамъ азъ за това мислѣхъ, и ти доде,“ Отговорилъ Насрадинъ-ходжа.

Повече струва единъ день да прѣминешъ мѣдро, а не сто години животъ съ лудость.

Славата на търговеца състой въ кассата, а славата на ученія у книгитѣ.

Ако имашъ ученіе и мѣдрость, що ти недостига юще?

— Мѣдрій са некланя на богатія, защото Богъ го е благословилъ повече отъ богата го.

Когато са прѣвземашъ отъ нечисти пожеланія, иди си у стаята, дѣто си прочиташъ, па бѣди увѣренъ, че ще ги растуришь.

Който самъ себеси уцѣнява, него свѣтътъ ще брой за глупецъ.

Издатель—стопанъ Р. Блъсковъ.

طونه ولايتي مطبعه سنده طبع اولمشده
Русо, въ печатъ. на Д. областъ.